

Wyrok z dnia 15 grudnia 2000 r.

II UKN 147/00

1. Uwzględnienie przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń okresów pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia przypadających przed dniem 1 stycznia 1983 r. odbywa się według zasad i kolejności określonych w art. 5 pkt 3 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), to znaczy wtedy, gdy okresy składkowe i nieskładkowe są krótsze od okresu wymaganego do przyznania świadczenia i tylko w zakresie niezbędnym do jego uzupełnienia.

2. Istota decyzji organu rentowego polega na rozstrzygnięciu o prawie do konkretnego świadczenia (lub o jego wysokości) jako całości, a nie o poszczególnych elementach składających się na to prawo. Sąd stwierdzający spełnienie przez ubezpieczonego jednego lub więcej warunków powstania prawa do świadczenia, nie może ustalić tego w sentencji wyroku, przy jednoczesnym oddaleniu odwołania ubezpieczonego od niekorzystnej dla niego decyzji organu rentowego.

Przewodniczący SSN Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca), Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Jerzy Kuźniar.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 15 grudnia 2000 r. sprawy z wniosku Franciszki P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Ł. o wcześniejszą emeryturę, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 listopada 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w Ż. decyzją z dnia 8 stycznia 1999 r. odmówił Franciszce P., urodzonej 30 października 1941 r., prawa do wcześniejszej

emerytury z uwagi na to, że nie wykazała 30-letniego stażu pracy, a tylko 24 lata 4 miesiące i 4 dni, w tym 14 lat 13 dni okresów składkowych oraz 4 lata 8 miesięcy i 5 dni okresów nieskładkowych (1/3 okresu składkowego), a także 5 lat 7 miesięcy i 16 dni okresów uzupełniających, tj. pracę w gospodarstwie rolnym rodziców od 16 roku życia w czasie od 30 października 1957 r. do 14 czerwca 1963 r., czyli do daty zameldowania się w B. Organ rentowy nie zaliczył do stażu pracy wnioskodawczyni zgłoszonego przez nią okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 15 czerwca 1963 r. do 30 kwietnia 1970 r. ze względu na to, że w tym czasie była ona zameldowana w B., zaś zeznania świadków co do okoliczności pracy wnioskodawczyni w gospodarstwie rodziców były niewiarygodne.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 28 czerwca 1999 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że zaliczył Franciszce P. do okresu zatrudnienia okres wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 15 czerwca 1963 r. do 30 kwietnia 1970 r. oraz przyznał prawo do emerytury, poczynając od dnia 15 grudnia 1998 r. Sąd ten przeprowadził postępowanie dowodowe, na którego podstawie ustalił, że wnioskodawczyni mieszkała w gospodarstwie rolnym rodziców Janiny i Józefa M., o powierzchni 9,80 ha, położonym we wsi P.H., w okresie od 30 października 1957 r. do 30 kwietnia 1970 r. W dniu 11 listopada 1962 r. wnioskodawczyni wyszła za mąż, po czym w 1964 r. urodziła córkę Marię, a w 1971 r. – córkę Agnieszkę. Po wyjściu za mąż wnioskodawczyni wraz z mężem zameldowała się w B. - u babki męża Florentyny P., ale faktycznie przebywała u swoich rodziców, w ich gospodarstwie rolnym. Od 1966 r. mąż wnioskodawczyni odbywał 2 letnią karę pozbawienia wolności. Po opuszczeniu zakładu karnego mieszkał nadal u babki w B., a odwołująca się przebywała i pracowała nadal w gospodarstwie rodziców. Nie mogła zamieszkać z mężem, gdyż w jednym mieszkaniu mieszkała jej teściowa, teść i jego matka. W 1971 r. córka wnioskodawczyni poszła do szkoły i wtedy wnioskodawczyni była już zmuszona przenieść się do B. Było to zresztą także możliwe, gdyż w 1964 r. zmarła Florentyna P., a jeszcze później z mieszkania w B. wyprowadziła się teściowa wnioskodawczyni.

W ocenie Sądu Okręgowego zebrany w sprawie materiał dowodowy, zwłaszcza zeznania świadków Stanisławy S. i Anny W., dawały podstawę do ustalenia, że odwołująca się pracowała w spornym okresie w gospodarstwie rolnym rodziców. Dlatego też Sąd Okręgowy orzekł, że wnioskodawczyni nabyła prawo do emerytury na podstawie art. 27 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym

pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), ponieważ osiągnęła zarazem wiek 55 lat wymagany tym przepisem.

Sąd Apelacyjny w Łodzi po rozpoznaniu apelacji organu rentowego wyrokiem z dnia 23 listopada 1999 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że oddalił odwołanie wnioskodawczynie od decyzji Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Ż. z dnia 29 stycznia 1999 r. Wyjaśnił, że w myśl art. 27 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin pracownica nabywa prawo do emerytury po osiągnięciu 55 lat, jeżeli posiada okresy składkowy i nieskładkowy oraz uzupełniający, wynoszące łącznie 30 lat. Wnioskodawczynie w postępowaniu administracyjnym udowodniła okres składkowy, tj. zatrudnienie na przestrzeni lat 1970 –1988 wynoszące 14 lat i 13 dni. W kwestionariuszu dotyczącym okresów składkowych podała, że od 30 października 1957 r. do 30 kwietnia 1970 r. pracowała w gospodarstwie rolnym rodziców. Okres ten wynosi 12 lat i 6 miesięcy i po doliczeniu do okresu składkowego daje łącznie 26 lat 6 miesięcy i 13 dni.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że wyrok Sądu Okręgowego jest nietrafny dlatego, że Sąd ten pominął w swoich ustaleniach tę okoliczność, że organ rentowy zaliczył odwołującej się okres nieskładkowy, jakim był okres opieki nad dziećmi, urodzonymi 4 marca 1964 r. i 6 grudnia 1966 r., w wymiarze 4 lat 8 miesięcy i 5 dni (1/3 okresu składkowego), który pokrywa się z okresem pracy w gospodarstwie rolnym rodziców. Tak więc, skoro wnioskodawczynie nie udowodniła 30- letniego stażu pracy, nie mogła nabyć prawa do wcześniejszej emerytury.

W kasacji od powyższego wyroku opartej na podstawie przewidzianej w art. 393¹ pkt 2 KPC wnioskodawczynie zarzuciła naruszenie art. 378 § 1 KPC, które miało istotny wpływ na wynik sprawy. Sąd Apelacyjny przyjął mianowicie, że zakres zaskarżenia przez organ rentowy obejmuje cały wyrok Sądu Okręgowego, podczas gdy faktycznie został zaskarżony apelacją wyrok tylko w tej części, w której Sąd Okręgowy podwójnie zaliczył wnioskodawczynie okres od 15 czerwca 1963 r. do 30 kwietnia 1970 r., tj. jako okres nieskładkowy i jako okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców. W związku z tym zmiana w całości wyroku Sądu Okręgowego, polegająca na oddaleniu odwołania wnioskodawczynie, "eliminuje rzeczywiście świadczoną pracę wnioskodawczynie w gospodarstwie rolnym w okresie od 15.06.1963 r. do 30.04.1970 r".

Poza tym stanowisko Sądu Apelacyjnego co do tego, że powódka nie posiada 30 lat pracy, nie jest wcale jednoznacznie trafne, gdyż po okresie pracy w gospodar-

stwie rolnym wnioskodawczyni urodziła jeszcze jedno dziecko i prowadziła własną działalność gospodarczą. Zatem Sąd Apelacyjny powinien uchylić wyrok Sądu pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Natomiast zmiana tego wyroku przez oddalenie odwołania wykracza poza żądanie wnioskodawczyni. Z tych względów skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 76 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin stanowi, że prawo do świadczeń powstaje z dniem spełnienia się wszystkich warunków do nabycia tego prawa. Wówczas też, stosownie do art. 89 i art. 90 ust. 1 tej ustawy, na wniosek osoby uprawnionej organ rentowy wydaje decyzję o ich przyznaniu. Z art. 26 ustawy wynika przy tym, że świadczenie w postaci emerytury przysługuje pracownikowi wtedy, gdy posiada łącznie wiek emerytalny i wymagany okres zatrudnienia. Niespełnienie przez pracownika ustawowych warunków koniecznych do przyznania świadczenia powoduje wydanie decyzji odmownej. Wydanie takiej decyzji następuje również wtedy, gdy pracownik nie spełnia chociażby jednego z ustawowych warunków niezbędnych do przyznania świadczenia. Jak z powyższych przepisów wynika, Sąd Apelacyjny, ustalwszy, że wnioskodawczyni nie posiada wymaganego 30 letniego okresu zatrudnienia, nie mógł zmienić wyroku Sądu Okręgowego w ten sposób, by oddalić jej odwołanie od decyzji organu rentowego, a jednocześnie ustalić, że pracowała w gospodarstwie rolnym rodziców w czasie od 15 czerwca 1963 r. do 30 kwietnia 1970 r. Decyzja organu rentowego ma bowiem rozstrzygać o prawie do konkretnego świadczenia (lub o jego wysokości) jako całości, a nie o poszczególnych elementach składających się na to prawo.

Z tej przyczyny Sąd Apelacyjny nie popełnił błędu, wydając wyrok, którym zmienił w ten sposób wyrok Sądu Okręgowego, że oddalił odwołanie wnioskodawczyni od decyzji organu rentowego odmawiającej przyznania jej prawa do wcześniejszej emerytury. Tym samym nie jest trafny zarzut skarżącej, według którego Sąd Apelacyjny naruszył art. 378 § 1 KPC przez to, że jakoby wyszedł poza granice wniosków apelacji. Organ rentowy, podważając bowiem w apelacji podwójne liczenie przez Sąd Okręgowy tego samego okresu, kwestionował zarazem przyznanie wnio-

skodawczyni prawa do wcześniejszej emerytury. Nie ulega zaś wątpliwości, że w wyniku wyroku Sądu Okręgowego doszło właśnie do zaliczenia okresu pracy wnioskodawczyni w gospodarstwie rolnym rodziców w czasie od 15 czerwca 1963 r. do 30 kwietnia 1970 r. w sytuacji, gdy organ rentowy zaliczył już z tego okresu - jako okresu nieskładkowego – 4 lata 8 miesięcy i 5 dni (tj. 1/3 okresu składkowego) z tytułu opieki nad dziećmi urodzonymi 4 marca 1964 r. i 6 grudnia 1966 r.

Należy ponadto zauważyć, że sposób ustalenia okresu pracy wnioskodawczyni, przyjęty przez organ rentowy i zaaprobowany przez Sąd Apelacyjny, był właściwy. Z art. 4 ust. 1 pkt 6 i ust. 2 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) wynika, że przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń oprócz okresów składkowych uwzględnia się również okresy nieskładkowe w rozmiarze nie przekraczającym jednej trzeciej uwzględnionych okresów składkowych, przy czym okresem nieskładkowym jest między innymi okres urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących, opiekujących się małymi dziećmi, a także okres niewykonywania pracy spowodowany opieką nad dzieckiem będącym w ustawowo określonym wieku lub w ustawowo określonej sytuacji. Art. 5 tej ustawy stanowi natomiast, że tak jak okresy składkowe, traktuje się między innymi okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r., jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe są krótsze od okresu wymaganego do przyznania świadczenia, i tylko w zakresie niezbędnym do jego uzupełnienia. Z wymienionych przepisów wynika zatem zasada ustalania okresu zatrudnienia niezbędnego do przyznania prawa do określonego świadczenia, łącznie z kolejnością liczenia poszczególnych okresów. Wyraża się ona w tym, że najpierw uwzględnia się okresy składkowe i w odpowiednim rozmiarze okresy nieskładkowe, a potem dopiero okres pracy w gospodarstwie rolnym – gdyby okresy składkowe i nieskładkowe nie dawały okresu wymaganego do przyznania świadczenia. Z decyzji odmawiającej wnioskodawczyni prawa do wcześniejszej emerytury wynika, że organ rentowy zastosował tę zasadę. Tak więc i z tego względu zaskarżony wyrok jest zgodny z prawem.

Dlatego też na podstawie art. 393¹² KPC Sąd Najwyższy orzekł o oddaleniu kasacji.

=====